

Karen Langgård

Inderivation (/ incorporation) i Grønlandsk

1. Hvorfor tale om inderivation / incorporation? – et første svar:

EX1¹ og EX2 kunne begge være svar på spørgsmålet *Kaalip Aani qanoq pivaa?*

EX1 *Suaarluni aggeqquaa*

EX2 *Taxarluni aggeqquaa*

De to eksempler har identisk hovedverballed (deriveret med {qqu} og i indikativ 3.p s – 3.p s). I begge perioder står der en ledsagemåde 3. p coref s som verballed i en underordnet neksus med implicit subjekt og ledsagemåden er brugt som ledsagende omstændighed (om måden).

De to eksempler er tvetydige. Der kan være tale om to forskellige strukturer, men lexemernes betydning udelukker i begge eksempler den ene af de to mulige strukturer.

I EX1 er ledsagemåden subjektcoreferentiel med den direkte overordnede neksus, som den skal være det efter de generelle regler for coreferentialitetsmarkering i 3. person i underordnede modusformers subjektmarkering og evt objektmarkering. Ledsagemåden og dens neksus står som adverbalt adled til indikativen.

Men i EX 2 er det ikke tilfældet. Her er neksussen i ledsagemåde adverbalt adled kun til den verbalhandling der er udtrykt i stammen *agger-* af leksemet AGGERPOQ. Coreferentialiteten i ledsagemåden er derfor ikke målt på subjektet til *aggeqquaa*, men på det underliggende subjekt til *agger-* ("hende" til "at komme"). Selv om der er tilføjet derivation, kan stammen *agger-* altså stadig bibeholde nogle af de syntaktiske relationer, den har før videredervationen.

Der er forskel på, hvad coreferentialiteten i den underordnede neksus i ledsagemåde måles på, og det hænger sammen med at ledsagemåde-neksussens scope (skopus) som nævnt er forskelligt, men kun ud fra semantikken – ud fra strukturen er der scope ambiguity (skopus tvetydighed).²

Det er forskelle som den mellem EX1 og EX2, der kan beskrives ved begrebet inderivation – eller incorporation.

¹ Fremstillingen her bygger videre på Langgård 1993, 1997 og 2002, men er specifikt tænkt til folk med grønlandsk som modersmål (derfor er der ingen glossering til dansk) – og med forudsætninger i grønlandsk syntaks, der mindst svarer til Langgård 1992. Fremstillingen her er lavet til brug på BA kurset Syntaks II.

² **Scope (= skopus)** stammer fra logik, men bruges inden for syntaks og semantik – og pragmatik. Hvis en operator (typisk et adverbalt adled, et interrogativt element eller en kvantor (alle, enhver og lign)) tilføjes til et udtryk, så er dette udtryk inden for denne operators skopus. I sætninger, hvor der er alternative skopus tolkninger, siger man at der er **scope ambiguity (skopus tvetydighed)**.

Termen inderivation: Da incorporation generelt har været set som en compositumsproces, fandt jeg det nyttigt at lave termen inderivation for derved at understrege, at det i Inuit sprog er en proces, der sker gennem tilføjelse af derivation.³

2. Definitionen på inderivation

Inderivation kan defineres som følger:

I en stamme *x*, der morfologisk er kendetegnet ved at være dannet ved derivation fra en anden stamme *y*, kan stammen *y* syntaktisk karakteriseres som **inderiveret**, hvis en eller flere af dens mulige syntaktiske relationer kan være gældende simultant med den deriverede stamme *x*'s syntaktiske relationer.

Inderivation betegner det, at en stamme er inderiveret. Et derivationsmorfem benævnes **inderiverende**, hvis den stamme, det er føjet til, er inderiveret.

Inderivation kan erkendes gennem betydning parret med skopus (scope) og coreferentialitetsmarkering i fleksion, samt gennem adledstype, ud fra forskelle mellem adnominale og adverbale adledstyper.

I definitionen tales der om, at en eller flere relationer fastholdes ved inderivation, fordi der er restriktioner for, hvilke relationer der fastholdes.

Ved inderivation af nominalstamme er der ikke længere plads til possessormarkering, og dermed er ikke plads til possessoradled – men det giver problemer ved possessor-possesum konstruktioner, der tilsammen udgør et leksikaliseret hele – se nedenfor.

Ved inderivation af verbalstamme er der ikke længere plads til subjektsmarkering og evt objektsmarkering – se nedenfor hvordan inderivation af verbalstammer både findes som personlige (hvor der er subjektsinformation) og som upersonlige.

Definitionen dækker hvad inderivation er generelt set, men for de enkelte typer af inderivation gælder yderligere særlige regler, som vil blive beskrevet i det følgende.

3. En oversigt over inderivationstyper – og adledstyper

Inderivation i grønlandsk er:

- A. **inderivation af nominalstamme**⁴
- B. **inderivation af verbalstamme**⁵

Og hver af disse to har undertyper.

A. Inderivation af nominal stamme:

1. nominal stamme inderiveret i verbal stamme:
 - a. inderiveret objekt (fx ved {*qar*})
 - b. inderiveret subjektsprædikatív (ved {*u*} og ved {*ŋŋur*})
 - c. inderiveret objektsprædikatív (ved {*Gə*})

³ I 1980'erne udspandt der sig en diskussion, der netop bundede i, at lingvister uden kendskab til inuitsprog opponerede mod, at der skulle findes incorporering af stammer ved fuld produktiv derivation, og at de skulle kunne tage adled (Mithun 1984, 1986; Sadock 1986). Se nærmere Langgård 2002 note 6 for hvilke vinkler, der har været anlagt gennem tiden på strukturerne, som her betegnes som inderivationer. Og se nærmere Langgård 2002 note 7 angående afgrænsning af inderivation inden for grønlandsk.

⁴ = (engl) NI for Noun Incorporation / Noun Inderivation

⁵ = (engl) VI for Verb Incorporation / Verb Inderivation

2. nominal stamme inderiveret i nominal stamme (fx ved {lik})

B. Inderivation af verbal stamme:

1. verbal stamme inderiveret i nominal stamme (ved nominalisering)
2. verbal stamme inderiveret i verbal stamme
 - a. ved valensbevarende modal / epistemisk viderelederivation
 - b. ved transitiverende derivation (valensforøgende) (fx ved {qqu})
 - c. ved passiverende derivation (valensmindskende) (fx ved {niqar})
 - d. ved anden valensformindskende derivation (ved {nar})

– og undertyperne af inderivation af verbalstamme er endvidere karakteriseret ved, om de findes som - hvad jeg benævner - **personlig inderivation** eller **upersonlig inderivation** eller begge dele (se nærmere nedenfor)
- ved inderivation af verbal stamme, kan den ikke bevare katataksrelationen til sit subjekt, men kan alligevel være neksusdannende i forhold til coreferentialitet, og ved personlig inderivation vil der være et element i strukturen, som modsvarer det subjektsled, den inderiverede stamme ville have uden inderivation. Dette element vil jeg benævne **'subjektsinformationen' ved inderivation.**⁶

Adledstyper:

Adnominale adled står underordnet som adled til en nominal kerne:
til et nomen som kerne (+ evt noget underordnet dette)
til en nominal stamme inderiveret i verbal stamme
til en nominal stamme inderiveret i nominal stamme.

Adverbale adled står underordnet som adled til en verbal kerne:
til verbum som kerne (dvs et verballed) (+ evt noget underordnet denne)
til verbal stamme inderiveret i nominal stamme (nominalisering)
til verbal stamme inderiveret i verbal stamme.

4. Inderivation af nominal stammer

Som allerede nævnt findes der følgende undertyper:

1. nominal stamme inderiveret i verbal stamme:
 - a. inderiveret objekt (fx ved {qar})
 - b. inderiveret subjektsprædikat (ved {u} og ved {ɲɲur})
 - c. inderiveret objektsprædikat (ved {Gə})
2. nominal stamme inderiveret i nominal stamme (ved {lik}, {kaaɣ})

Hvorfor bliver vi nødt til at lave denne underopdeling a.-c.? – i stedet for blot at tale om inderiveret nominal stamme?

Fordi strukturerne er forskellige, dels ud fra hvilken kasus adled kan stå i (absolut eller instrumentalis), dels ud fra det deriverede verbums valens.

⁶ Noun Incorporation er den slags inderivation som har været specielt beskrevet og diskuteret, - først af Rischel (1971, 1972), i de senere år især af Sadock (e.g. 1980, 1986, 1991). I denne fremstilling vil jeg understrege, at NI har en modsvarighed i VI i grønlandsk – og vil dermed bygge videre på Langgård 1993, 1997, 2002.

I det øjeblik man ønsker at karakterisere incorporation i inuit-sprog i forhold til, hvad der findes på andre sprog, er det vigtigt at slå fast, at der ikke findes parallelle ikke-inderiverende former i Inuit sprog. Det synspunkt, at incorporation kun skulle dække compositum-strukturer, findes stadig i introduktionsbøger som Katamba 1993, og dermed er termen inderivation ikke overflødig.

4.1 Inderiveret objekt

Et inderiveret objekt er **indefinit** (ubestemt), det er **referentielt** (det etablerer noget, som teksten derefter kan referere til som noget kendt), og det er **syntaksskabende** ved optionelt at kunne have et kongruensadled / apposition som adnominalt adled – i instrumentalis.

Indefinit:

I grønlandsk er der et continuum, der strækker sig fra i den ene ende spektret: det helt definte til i den anden ende af spektret: det helt indefinte.

Til forskel fra et direkte objekt, er et inderiveret objekt indefinit.

Det direkte objekts definitthed styrkes ofte gennem eksplicit eller implicit possessor og dermed possessormarkering. Det inderiverede objekt kan ikke have possessormarkering.

Ved sin indefinitthed ligner det MIK-objekt ved halvtransitiv. MIK-objekter vil ligge i den indefinte ende af spektret – hvis de er uden possessor og uden demonstrativ pronomener.

Forskellen i betydning mellem en konstruktion med inderiveret objekt og en med MIK-objekt kan være minimal – se fx EX2 versus EX3:

EX3 *Kaali meeqqanik ilinniartitaqarpoq*

EX4 *Kaali meeqqanik ilinniartitsivoq*

I begge eksempler er *Kaali* subjekt ((3.p) s abs) og verballeddet står i indik 3. p sing.

I EX3 er der et inderiveret objekt (nominal stammen *ilinniartitaq-*) og *meeqqanik* ((3.p) plur instr) står som adnominalt adled, kongruensadled til det og viser, at der er tale om, at det inderiverede objekt er i pluralis – svarende til *ilinniartitat meeqqat*.

I EX4 er verballeddet halvtransitivt og *meeqqanik* står som adverbalt adled, MIK-objekt til halvtransitivt verballed.

Betydningsforskellen er vel at EX4 er mere neutral – EX3 visualiserer mere en flok børn. EX3 er mere perfektiv, EX4 mere durativ.

Kongruens:

Inderivationer indikeres (erkendes) gennem betydningen (semantikken) og gennem referentialiteten. Men hvordan beviser man, at instrumentalis formen er et kongruensadled til det inderiverede objekt – og ikke bare et adverbalt adled?

Numerus kongruens kan påvises ved at se på eksempler med plurale tantum nominer inderiveret med leksetet ATAASEQ brugt som kongruensadled. Kongruensadledet vil være i formen *ataatsinik* ((3.p) plur instr)!⁷

EX5 *Ataatsinik qamuteqarpoq*

⁷ Dette blev påpeget af Sadock (1980:309).

I EX5 står leksemet QAMUTIT som inderiveret objekt.

Det er sværere at gøre rede for, hvorfor kongruensadledet /appositionen til et inderiveret objekt skal stå i instrumentalis. Det findes uden tvivl en god forklaring gemt langt tilbage i inuitsprogenes udvikling, men den er gået tabt for os. Men man kan dog sige så meget, at – som man kan se det i MIK-objekter – det er en del af sprogets væsen at bøje objekter i instrumentalis, når der ikke er nogen plads reserveret for dem i verballedets bøjning. Men bevisførelsen for, at der er tale om kongruensadled, hænger på numerus.

Referentialitet:

Inderiverede nominal stammer introducerer nye temaer, nye størrelser, som der kan refereres til senere i teksten. En sådan kobling er afhængig af linear order, dvs leddenes rækkefølge, men er uafhængig af hierarkisk relation (altså hvilken syntagmatisk relation, der er tale om):

EX6 *Kaali angisuumik qimmeqarpoq⁸ pigaartutut atussagamiuk*

EX7 *Taamani Kaali angisuumik qimmeqarami pigaartutut atorpa*

I begge eksempler indgår *angisuumik* (3.p) s instr som kongruensadled til inderiveret objekt nemlig til nominal stammen *qimmeq-*. I EX6 indføres temaet 'hund' i periodens hovedneksus i hovedverballedet *qimmeqarpoq* (indik 3. p s), og der refereres til det i den efterfølgende underordnede neksus i objektsmarkeringen i verballedet *atussagamiuk* (kaus 3.p c s-3.p n-c s). I EX7 indføres temaet i en underordnet neksus i kausativ, og der refereres til det i den efterfølgende overordnede neksus, nemlig periodens hovedneksus i indikativ, i dens verballeds objektsmarkering.

Betegnelsen 'inderiveret objekt':

Det er klart, at inderivationen sker ved derivationsmorfemer, og ikke ved transitive rod morfemer. Men dels synes inderiverede objekter at blive opfattet på linje med direkte objekter af modersmålsbrugere af grønlandsk, dels synes det underbygget ved, at der findes nogle påfaldende passiver, der peger i samme retning:

EX7 *Tiitugara mamarpoq*

Tiitorpoq er - som alle leksemer dannet ved {*Tur*} - intransitivt, men alligevel er strukturer, hvor verbalstammen er blevet viderederiveret med det passiverende+nominaliserende {*Taq*}, en korrekt del af sproget fra gammel tid af. Ellers gælder for grønlandsk, at passiv kun dannes fra transitive verbalstammer.

Der findes en lang række derivationsmorfemer, der giver strukturer med inderiveret objekt – og de morfemer danner stort set alle sammen intransitive verber – det gælder derivationer som: {*gar*}, {*si*} (køber, anskaffer), {*liur*}, {*lisar*}, {*Taar*}, {*lisaar*}, {*Gissaar*} etc etc
Men der er i hvert et derivationsmorfem, som danner et transitivt verbum med inderiveret objekt og samtidigt med direkte objekt {*lir*}:

EX8 *Illu nutaanik matulerpaa*

Her er nominal stammen *matu-* inderiveret objekt, mens *illu* står som direkte objekt for det transitive verballed *matulerpaa*.

⁸ Måske snarere *qimmiuteqarpoq* og i næste eksempel *qimmiuteqarami*

Fordobling af det inderiverede nomen:

Det at det inderiverede objekt ikke i normalt sprog fordobles, er blevet brugt som yderligere bevis på, at inderivationen er produktiv derivation. Det er da også generelt set normen. Men der findes faktisk fordoblinger, især i sammenhænge som følgende:

EX9 *Tassani qassutitik kapisilinniutitik qassuteqarpoq*

I dette tilfælde ville alle acceptere en struktur uden fordobling, blot med *kapisilinniutitik* som kongruensadled, men en del ville også – fordi *qassutit kapisilinniutit* er et (leksikaliseret) begreb, accepterer fordobling, som den er i EX9.

Derudover ville der normalt være lidt ekstra information, hvis der kommer en fordobling – som i EX 10:

EX10 *qilerterujussuarninngooq qilerteqaralarpoq*

I den slags eksempler vil det være brugt til emfase – i eksemplet til understregning af den lille hårtop hun har nu i forhold til førhen.

Yderligere bruges fordobling, når der skal indpasses et possessoradled. Problemet med at skulle tilføje en possessor til et inderiveret objekt er, at der ikke er plads til possessormarkering. Problemet kan løses gennem fordobling, hvor possessor så står som adled til det frie nomen. Mens inderiveret objekt og direkte objekt aldrig vil referere til det samme, vil en evt fordobling (i instrumentalis) referere til det samme, som det inderiverede objekt.

Ledrækkefølge (linear order):

Den basale rækkefølge er, at adledet til et inderiveret objekt står foran verbet med det inderiverede objekt. Men så snart det modificerende element er tungt (dvs flere ord), og hvis det består af flere dele, så vil én del stå foran og resten vil følge efter verbet – som det ses i EX11:

EX 11 *Kaali angisuumik qimmeqarpoq pigaartutut atortakkaminik*

Hvis adledet ikke er let at skille, så vil et tungt kongruensadled blive placeret bagefter verbet i sin helhed.

Forekomsten af kongruensadled / apposition i absolut bagefter verballedet:

Nogle gange kommer hele kongruensadledet / appositionen i absolut bagefter verbet. Den stilistiske effekt er emfase. Formålet kan også være i tilfælde med en lang liste at undgå instrumentalis fleksion, der vil lyde ensformigt.

Dog findes de fleste tilfælde nok ved et bestemt leksem: *ATEQARPOQ* fulgt af navnet. I det tilfælde er netop også emfasen på navnet – effekten er vel snarest, at der kommer en pause, som hvis der stod et kolon mellem verballedet og navnet i absolut.

Den neutrale struktur er den med kongruensadled / apposition i instrumentalis.⁹

Kerne versus adled:

⁹ Data omkring kasus og ledstilling giver dog anledning til overvejelser, - for flere detaljer, se Langgård 2001:82f.

Som det er vist i det foregående, inderiveret objekt er kerne i forhold til leddet i instrumentalis, der står som kongruensadled / apposition. Men sommetider forekommer der eksempler, hvor det lyder som om der er sket en ombytning:

EX12 ... *neqinik nillortortoreerluni* *anialerpoq*¹⁰

Der er ikke noget ugrammatisk ved *nillortut neqit*, men den omvendte rækkefølge ville nok være mere normal. Men det skyldes i eksempler som EX12 vel, at *nillortortorpoq* ligesom er et leksikaliseret begreb, hvor *neqit* så blot modificerer og fortæller, at der ikke er fisk på menuen. Men i eksempler, hvor et grønlandsk udtryk gengiver fx en dansk fagterm i to ord, vil der også være tendens til at komme til at bibeholde den danske ledrækkefølge.

Possessoradled – og inderiverede objekter:

Et mindre antal nominer på grønlandsk bruges ikke uden possessoradled (implicit / eksplicit). Det gælder fx et nomen som **ILA*. **ILA* står ofte inderiveret ved {*qar*}. I den position står **ILA* uden possessor. Den information, som en possessor skulle give, kommer med subjektet og verballedets subjektmarkering. Ved upersonlige (avalente) strukturer er ”verden” så at sige ”ejeren”.

I andre tilfælde skal og må possessoradledet være del af den inderiverede struktur, fordi possessor er del af et samlet udtryk for ét begreb. I de tilfælde er der på grønlandsk en konflikt mellem to regler:

1. at enhver possessor skal modsvares af en possessormarkering i kongruens i possessums fleksion, og
2. at derivation kun kan føjes til den ubøjede stamme.

Løsning kan ikke blive fuldt tilfredsstillende – og strategien, der vælges, er forskellig fra struktur til struktur. Når det drejer sig om tilfælde ved inderivation er det possessormarkeringsreglen, der overskrives og ikke opfyldes, som det ses i EX13:

EX13 *puisip neqaa* (3.p n-c s – (3.p) s absolut) + {*Tur*} -> *puisip neqitorpoq*

Den basale egenskab ved inderiverede objekter, nemlig det at de er indefinitte, overskrives derimod ikke, fordi forudsætningen for at en possessor-possesum konstruktion inderiveres er, at hypotagmet samlet dækker et enkelt begreb: *puisip neqaa* betyder ikke i denne forbindelse ’kødet af sælen’, men ’sælkød’.

En del modersmålsbrugere vil være yderligere restriktive og kun acceptere udtryk, der har et semantisk indhold analogt til *puisip neqaa* i *puisip neqitorpoq* og i *puisip neqiliorpoq*. Nogle vil endda foretrække blot *savaliorpoq* frem for *savap neqiliorpoq* – og dermed helt undgå konflikten.

Et kongruensadled til det leksikaliserede inderiverede syntagma vil stå foran possessor og possessum, hvilket beviser den ubrydelige relation mellem den slags possessor og dens possessum:

EX14 *mutaalluinnartumik puisip neqiliorpoq*

4.2 Inderiveret subjektspredikativ

¹⁰ Nogle sprogbbrugere vil nu om dage foretrække at gå ud fra *nillornikut*

Copula ('at være') findes ikke på grønlandsk som rod morfem, kun som derivation {*u*} og {*ḡjur*}. Kongruensadled til det inderiverede subjektsprædikatív står i absolut og er altid placeret bag verballeddet med inderivationen. Dette betyder, at det ikke blot er en forskel i betydning, men også i kasus og ledrækkefølge (linear order), som adskiller copulakonstruktionen fra strukturen med inderiveret objekt.

EX15 *Aani arnaavoq pikkorrisoq*

Pikkorrisoq ((3.p) s abs) står som adnominalt adled, kongruensadled til nominal stammen *arnaq-*, som står som inderiveret subjektsprædikatív, inderiveret ved {*u*}.

I tilfælde, hvor der kommer en hel liste med egenskaber eller lignende, vil strukturen fortsætte med ord i absolut:

EX16 *Saamik angajulliuvoq. Piniartorsuaq sapilerallassanngitsoq, nipaarluk.*

Men der er også en anden struktur, hvor ordet *tassa*¹¹ bruges til at identificere to størrelser som det samme. Formen *tassa* bruges som 'dummy' (pladsholder) til at klare de strukturelle problemer, når en possessor-possessum konstruktion skal indgå som subjektsprædikatív (jf oven for om inderiveret objekt)

EX17 *Nunarput tassaavoq Kalaallit Nunaat*

Strukturen findes også i en version uden derivationsmorfemet {*u*}:

EX18 *Nunarput tassa Kalaallit Nunaat*

Betydningen er stort set den samme som i EX17. Men om *tassa* så skal regnes som copula er svært at sige. Det synes snarere at svare til, hvad der i skriftsprog vil være 'dvs'. Strukturen med *tassa(avoq)* er den, som bruges ved subjektsprædikativer, der udgør en liste eller en definition.

Problemet med possessor-konstruktionen kan dog også i dette tilfælde løses ved at overskrive den ene af de to regler, der er i konflikt – helt på linje med strukturen ved inderiverede objekter:

EX19 *puisip neqaasoraara*

Hvor {*u*} er føjet til *neqə-* og derefter følger så derivationsmorfemet {*surə*}.

4.3 Inderiverede objektprædikativer

Der findes ikke objektsprædikativer på grønlandsk, der ikke er inderiverede. De dannes ved derivation på {*Gə*} (har ham / det som).¹² Derivationen er produktiv, men det er ekstremt sjældent, at det inderiverede nomen tager et adnominalt adled. Det kan lade sig gøre: det kan give en konstruktion, som er grammatisk korrekt:

¹¹ *Tassa* demonstrativ (jf hvorledes den går ind som suppletiv i de oblique kasusformer af det demonstrative pronomen)

¹² Hvad der kommer til at svare til et objektsprædikatív, dannes endvidere ved at verber med inderiveret subjektsprædikatív får tilføjet derivation, der gør dem transitive, - fx *pisortanngortippaa*

EX20 *Malittarisassat uku qulit malittarisassaraavut unioqqutitassaangitsut*

Nominal stammen *malittarisassaq-* i *malittarisassaraavut* (indik 1.p pl – 3.p pl) står som inderiveret objektsprædikativ med *unioqqutitassaangitsut* som kongruensadled ((3.p) plur abs).

4.4 Nominale leksemer med inderiveret nominal stamme

De derivationsmorfemer, der nu – dvs for en synkron, ikke en diakron synsvinkel – inderiverer nominal stammer ind i nominer, er først og fremmest {*lik*}, og så endvidere {*kkaa*} og {*tuu*}. De inderiverede nominal stammer tager kongruensadled i instrumentalis. Denne form for inderivation minder meget om inderivation af objekt både i struktur og i betydning.

EX21 *Kaali angisuumik qimmeqarpoq Kajumik atilimmik*

Kajumik ((3.p) sing instrumentalis) er apposition til det inderiverede *ATEQ* i *atilimmik*. *Atilimmik* står i instrumentalis, fordi det er kongruensadled / apposition til det inderiverede objekt *QIMMEQ* i *qimmeqarpoq*.

Måske skulle disse derivationsmorfemer snarere analyseres som komplekse – altså som først verbaliserende, og derpå nominaliserende, dvs modsvarende en nominalstamme, der bliver verbaliseret ved {*gar*} og derpå nominaliseret ved {*Tuq*}. Et eksempel på sidstnævnte struktur:

EX22 *Namminersorlutik kioskiutillit oqarput*

Ledsagemåden står som adverbalt adled, ledsagende omstændighed, til det ”verbale” i *kioskiutillit*.

I visse kontekster, optræder former med {*lik*} endda som om de var verbale og ækvivalerede med en participiumsform af stammer deriveret på {*gar*}.

5. Inderivation af verbal stammer

Undertyperne er som nævnt:

1. verbal stamme inderiveret i nominal stamme (ved nominalisering)
2. verbal stamme inderiveret i verbal stamme
 - a. ved valensbevarende modal / epistemisk viderelederivation
 - b. ved transitiverende derivation (valensforøgende) (fx ved {*qqu*})
 - c. ved passiverende derivation (valensmindskende) (fx ved {*niqar*})
 - d. ved anden valensformindskende derivation (ved {*nar*})

I alle disse typer inderivation af verbal stammer **bibeholder den inderiverede stamme sin status som neksusdannende, skønt den ikke kan bibeholde sine katataksereationer**, dvs ikke kan bibeholde subjekt og evt. objekt. Dens neksusdannende status viser sig i dens evne til at kontrollere coreferentialitet efter de generelle regler for sproget.

Ved typen med valensbevarende inderivation manifesterer inderivationen sig alene gennem skopus (scope).

Ved nominalisering sker der en større ændring, nemlig ændring af ordklasse. Inderivationen manifesterer sig ved, at ordet som nomen tager adnominale adled, men derudover tager adverbale adled til den inderiverede verbalstamme. Inderivation ses her både gennem adledstyper, og gennem skopus og coreferentialitet.

Ved de valensforændrende typer sker også større ændringer, nemlig sk. Grammatical Function Change (ændring af grammatisk funktion – se nedenfor). Ved disse typer inderivation manifesterer inderivationen sig gennem skopus (scope) og gennem coreferentialitetsfleksion.

5.1 Inderivation af verbal stamme ved nominalisering

De tre mest hyppigt brugte (frekvente) nominaliserende morfemer bruges rigtigt meget. Næsten hver eneste sætning vil indeholde en eller flere af dem. De er inderiverende og deres inderiverede verbal stammer har ofte ret omfattende adled underordnet. Kasus for nominaliseringen selv er uden restriktioner, alle kasus kan optræde, - det afhænger ene og alene af, hvilken syntaktisk funktion de skal udfylde.

De tre morfemer er: $\{niq\}$, $\{Tuq\}$ og $\{Taq\}$.

Eftersom grønlandsk ikke har relative pronominer, så vil meget af det, der i andre sprog udtrykkes, gennem relative sætninger, på grønlandsk blive udtrykt gennem konstruktioner med $\{Tuq\}$ og $\{Taq\}$ og adled underordnet under deres inderiverede verbal stammer.

Bortset fra **scope** og **coreferentialitet**, er tegnet på inderivation, at der underordnet inderiverende nominaliseringer findes **adledstyper**, som normalt ikke er forenelige med nominal kerne, idet nemlig de inderiverede verbal stammer stadig kan tage adverbale adled. Nominaliseringer kan både have adnominale adled – og adverbale adled (idet de adverbale adled står underordnet den inderiverede verbalstamme)

5.1.1. Inderivation ved nominalisering på $\{niq\}$

Den inderiverede verbal stamme har selvfølgelig ikke nogen fleksion for subjektmarkering og evt. objektmarkering. Men alligevel bibeholder den sin **neksusdannende status** og kan styre coreferentialitet i verbale og nominale adverbale adled:

EX23 *Piitsuulluni inuuneq*

EX24 *Piitsuulluta inuunerput*

I EX23 er inderivationen af *inuu-* upersonlig, i EX24 er den personlig. I den **'personlige inderivation'** er der **'subjektsinformation'** med hensyn til, hvad der ville have stået som subjekt i den tilsvarende sætning, jf EX25. 'Subjektsinformationen' gives ved nominaliseringer ved $\{niq\}$ i **possessormarkeringen (og dermed gennem den implicitte possessor)** i EX24.

EX25 *Piitsuulluta inuuvugut*

I den **'upersonlige inderivation'** er der ingen 'subjektsinformation' i form af possessor, og coreferentialiteten i ledsagemåden viser kun den abstrakte ide om subjektscoreferentialitet. Der er ingen information om person og numerus – og ingen information, om hvad subjektet kunne have været i den tilsvarende sætning. Verbale adverbale adled, dvs underordnede neksusser, må i de 'upersonlige inderivationer' være ledsagemåde i 3. person og i singularis, ligesom den upersonlige form selv som også er i den mest neutrale form. At denne regel gælder meget grundlæggende ses af eksempler som EX26, hvor man måske kunne have forventet pluralis følge naturligt af det reciprokke:

EX26 *Ikioqatigiilluni suleqatigiinneq*

Adverbale adled til inderiveret verbal stamme:

Et adled som består af en verbalform m.m, dvs af **en neksus**, er adverbale. Den kan ikke fungere som adled til et nomen: **piitsuulluni inuk*. *Inuk* er et nomen uden nogen verbal stamme inderiveret. 'Et fattigt menneske' udtrykkes anderledes. Men nominal stammen *inuk-* inderiveret som subjektsprædikativ ved {*u*} og derpå nominaliseret ved {*niq*} kan tage en neksus i ledsagemåde som underordnet adverbalt adled, sådan som det ses i EX23 og EX24.

Udover underordnede neksusser kan en inderiveret verbal stamme også bibeholde sine **nominale¹³ adverbale adled** – og det generelle mønster er, at de nominale adverbale adled har samme fleksion som de ville have det i den modsvarende sætning. Dette er ikke blot et spørgsmål om betydning, som det ses, hvis vi ser på nominalisering af EX4 til fx en upersonlig inderivation:

EX27 *Meeqqanik ilinniartitsineq*

Hvor instrumentalis skal bruges, fordi *meeqqanik* skal stå som MIK-objekt ved halvtransitiv, nemlig den inderiverede halvtransitive verbal stamme *ilinniartitsi-* i *ilinniartitsineq*.

Coreferentialitet i forbindelse med inderivation:

Generelt er der blot tale om, at de generelle regler for coreferentialitet gælder, idet den inderiverede stamme gælder for en neksus.

De generelle regler for coreferentialitet:

a. I forbindelse med verber, er der i fleksionen for subjektsmarkering og evt objektsmarkering angivet coreferentialitet i 3. persons former i de primært underordnede modusformer - og coreferentialiteten måles altid på direkte overordnede verballeds subjekt.

b. I forbindelse med nominer, er der i fleksionen for possessormarkering angivet coreferentialitet når possessor er 3. person:

- Hvis possessormarkeringen optræder i et objekt (EX28 og EX29) eller i et nomen i oblik kasus (EX30 og EX31), så måles coreferentialiteten på subjekt i pågældende neksus eller på subjekt i direkte overordnede neksus. Det betyder, at possessormarkeringer i 3. person i underordnede neksusser kan være tvetydige ved mangel på kontekst:

EX28 *Olip ataatani ikiorpaa*

EX29 *Aanip ataatani ikiormagu Oli nuannaqaaq* (Anes eller Oles far – tvetydigt)

EX30 *Oli ataataminut pulaarpoq*

¹³ dvs et adled, der er et nominalhypotagme, dvs et syntagme med et nomen som kerne, og dermed også bare et nomen.

EX31 *Aani ataaminut pulaarmat Oli nuannaqaaq* (Anes eller Oles far – tvetydigt)

- Hvis possessormarkeringen optræder i et subjekt, vil den enten være non-coref, fordi possessor som står i subjektet ikke vil referere til det samme som possessum (EX32 og EX33), eller possessormarkeringen vil stå i et underordnet subjektssyntaxme og vil blive målt på subjektet i direkte overordnede neksus (EX34 og EX35) (* står i lingvistiske sammenhænge for at eksemplet er ugrammatisk, dvs det er ikke grammatisk korrekt ifølge gældende sprognorm).

EX32 **Ataatani* (3.p c s-(3.p) s abs) *napparsimavoq*.

EX33 *Olip ataataa* (3.p n-c s-(3.p) s abs) *napparsimavoq*

EX34 *Ataatani* (3.p c s-(3.p) s abs) *napparsimammatt Olip ikiorpa*. (Oles far)

EX35 *Ataataa* (3.p n-c s-(3.p) s abs) *napparsimammatt Olip ikiorpa*. (En andens far)

De generelle regler for coreferentialitet – brugt ved inderivation:

Det der sker ved inderivation er, at den inderiverede verbal stamme gælder for en neksus, når coreferentialitet skal udmåles – og i de tilfælde kan der optræde tvetydigheder i betydningen af coreferentialitetsangivelserne i de adverbale adled underordnet nominaliseringen:

EX36 *Kaalip panimminut pulaaqattaarnera Aanip nuannarinngilaa*.

‘Kaalip visiter til hans egen / hendes egen datter brød Ane sig ikke om’.

Aanip nuannarinngilaa er ikke den neksus *panimminut* står i, men derimod den direkte overordnede neksus til den ”neksus” *panimminut* hører til i. *panimminut* står nemlig som adverbalt adled til den inderiverede verbal stamme *pulaaqattaar-* i nominaliseringen *pulaaqattaarnera* og den verbalstamme har neksus status. Det drejer sig om en ’personlig inderivation’ idet possessor *Kaalip* og possessormarkeringen på *pulaaqattaarnera* giver ’subjekts-information’.

Hvis den implicite possessor til *panimminut* (3.p c s-(3.p) s terminalis) refererer til det samme som det der skulle have været ”subjektet” for verbalhandlingen i *pulaaqattaar-*, så bliver possessormarkeringen coreferentiel – og betydningen er ’til hans egen datter’.

Hvis den implicite possessor til *panimminut* refererer til subjektet i den direkte overordnede neksus, så bliver possessormarkeringen også coreferentiel - men betydningen er så ’til hendes egen datter’.

{niq} ved inderivation af transitive verbal stammer:

I konstruktioner med transitive verbal stammer vil derivation på {niq} både passivere og nominalisere (ligesom {Taq} gør det). Takket være denne passivering vil disse {niq}-former ikke have nogen ’subjekts-information’, da possessormarkeringen vil være ’objekts-information’ i stedet for.

I de seneste år har der været en massiv tendens i grønlandsk til ikke at føje {niq} direkte til transitive stammer, men først at tilføje et passiverende derivationsmorfem inden {niq} tilføjes. Formerne uden passiverende element bruges så af nogle sprogbrugere til at signalere personlig involvering.

Når det i tekstkonteksten tekstlingvistisk set er belejligt at undgå passiv, tilføjes halvtransitiv derivation til den transitive stamme inden {niq} tilføjes. I denne anvendelse er den halvtransitive derivation blot et formativt – strukturerende – element, og definitgraden af det MIK-objekt, der nu

står i stedet for et direkte objekt, vil bibeholde den definitgrad, som det direkte objekt havde. Hvis det er ønskeligt at understrege definitthed, tilføjes et demonstrativt pronomen som kongruensadled til MIK-objektets kerne (fx *Olip meeqqanik taakkuninnga ilinniartitsinera ajunngilluinnarpoq*).

Neutralisering:

Forskellen mellem ledsagemåde brugt i paratakse med fx en indikativ og dermed som vikar for en indikativ og ledsagemåde med enklitisk partikel *-lu* i betydning 'i samme øjeblik som' vil i mange tilfælde være neutraliseret, når ledsagemåden i stedet står sammen med en inderivation ved {*niq*}.

5.1.2 Inderivering ved nominalisering på {*Tuq*}

{*Tuq*} kan kun føjes til intransitive stammer. Inderivationen på {*Tuq*} er **personlig**. 'Subjektinformation' udtrykkes i denne konstruktion ikke ved possessormarkering. Enten udtrykkes den gennem betydningen af **selve det nominaliserede ord** – nemlig når det bruges som kerne – eller den udtrykkes gennem **den kerne, som nominaliseringen er kongruensadled til**:

EX37 *Piitsuulluni inuusog*

EX38 *Angut piitsuulluni inuusog*

En meget sjælden ses dog en upersonlig inderivation ved {*Tuq*}, men de fleste sprogbrugere accepterer slet ikke en sådan struktur. Der er vist ingen tegn til, at der er en stigende accept:

EX39 *tuaviuuteqarnani angalaartunut*

Pointen her er at ledsagemåden står i den neutrale form dvs i 3. p c sing, mens nominaliseringen står i pluralis.

5.1.3 nominalisering ved inderivation på {*Taq*}

Den passiverende + nominaliserende {*Taq*} kan kun føjes til transitive stammer (for en undtagelse, se under inderiverede objekter inderiveret ved {*Tur*} som i *TIITORPOQ*). Inderivationen kan **være både personlig og upersonlig**. **Personlig inderivation ved {*Taq*} forudsætter possessormarkering på formen.**

EX40 *Biili naalanngisaarluni tillitaq*

Dette er en upersonlig inderivation, hvor ledsagemåden og dermed dens neksus står som adverbalt adled, ledsagende omstændighed til den transitive verbal stamme i nominaliseringen.

En personlig inderivation af det samme kunne fx stå med possessor i 1. person pluralis og dermed også ledsagemåden i 1. p plur:

EX41 *Biili naalanngisaarluta tillitarput*

I eksempel EX11 *Kaali angisuumik qimmeqarpoq pigaartutut atortakkaminik* under eksempler om inderiverede objekter, står *pigaartutut* som adverbalt adled (i ækvalis) til den inderiverede transitive

verbal stamme *atortar-*. Inderivationen er personlig takket være possessormarkeringen, idet *atortakkaminik* er 3.p c s-(3.p) s instrumentalis. For at vise, at den er personlig, kan man tilføje en underordnet neksus:

EX42 *Kaali angisuumik qimmeqarpoq, pisariaqartikkaangamiuk pigaartutut atortakkaminik*

Neksussen *pisariaqartikkaangamiuk* (kaus 3. p c s – 3.p n-c s) med implicit subjekt og implicit objekt står som adverbalt adled til den inderiverede transitive verbalstamme i *atortakkaminik*, og coreferentialitetsmarkeringen i kausativen i dens subjektsmarkering og objektsmarkering styres takket være 'subjekts-informationen', som vi får gennem possessormarkeringen i *atortakkaminik*.

5.1.4 andre inderiverende nominaliseringer

De fleste andre nominaliserende derivationer er også inderiverende, men inderivation bruges meget sjældent i nutidens sprog ved de fleste af disse. Tendensen er, at disse nominaliseringer ofte er leksikaliseringer, der har tabt deres verbale egenskaber. Dette gælder for følgende morfemer, som jeg har checket: {*fik*}, {*ssusiq*}, {*usiq*}, {*rpaluk*}, {*rlaaq*}. Alle disse kan have både personlig og upersonlig inderivation, undtagen den sidstnævnte, den kan – på grund af sin betydning – kun tage personlig inderivation (på linje med {*Tuq*}). Skønt disse derivationer er produktive, er de ofte del af leksikaliseringer, hvor inderivation ikke indgår som en del af, og deres verbale egenskaber dermed er tabt: fx i en leksikalisering som *ATUARFIK* – her kan man næppe bruge ordet i en kontekst, der "genopliver" muligheden for at aktivere inderivation. På den anden side kan en viderederivation ved {*ssaq*} til *ATUARFISSAQ* godt aktivere muligheden for inderivation:

EX43 *ullut tuluttoorluni atuarfissat*

Ledsagemåden står her som adverbalt adled, ledsagende omstændighed, til den inderiverede verbal stamme *atuar-*, og *atuarfissat* står som kongruensadled til *ullut*.

Andre nominaliserende derivationer som {*utə*}, {*qutə*} og {*ssutə*} er ikke produktivt inderiverende. Dog når {*utə*} bruges i betydningen 'årsagen til _', kan der være personlig inderivation ved en possessormarkering.

Men i visse tilfælde bibeholder selv leksikaliserede nominaliseringer inderivationen.

NALUNAARPOQ er agentivt og bruges som var det halvtransitivt verbum med MIK-objekt som optionelt adverbalt adled. Dette bibeholdes ved nominalisering:

EX44 *tunuarnerninik nalunaarutaa*

Tunuarnerninik (3.p c s-(3.p) s instrumentalis) er adverbalt adled, MIK-objekt, til den inderiverede verbal stamme *nalunaar-*. Inderivationen er personlig, takket være possessormarkering i *nalunaarutaa* (3.p n-c s-(3.p) s absolut. Denne subjekts-information ved possessormarkeringen styrer coreferentialitetsmarkeringen i *tunuarnerninik* til at være coreferentiel.

I nogle tilfælde hører den inderiverede struktur med som en del af leksikaliseringen:

EX45 *inunnik nalunaarsuisarfik*

Inunnik ((3.p)pl instr) står som adverbalt adled, MIK-objekt til den inderiverede halvtransitive verbal stamme *nalunaarsu-i-sar-*.

Komplekse inderiverende nominaliseringer

Som nævnt ovenfor under inderiverede objekter, kan visse inderivationer af nominal stammer ind i nominal stammer være komplekse ved egentlig at være først en verbalisering og derpå en nominalisering. Til den gruppe skal føjes derivationsmorfemet *{liaq}*, som fungerer som passiverende+nominaliserende modstykke til *{liur}*. Til nominer, der er derivet ved *{liaq}* kan der underordnes adverbale adled. Denne inderivation kan være såvel personlig som upersonlig:

EX46 *tuaviorlunga kaagiliara*

Med en possessormarkering i 1. p sing og dermed en 'subjekts-information' der får ledsagemåden til også at få subjektmarkering i 1. p sing.

EX47 *tuaviorluni kaagiliaq*

Uden possessormarkering – og dermed kun mulighed for ledsagemåde i 3p c sing brugt som den upersonlige form.

5.1.5 Inderiverende nominaliseringer – og ledrækkefølge (linear order)

I alle de anførte eksempler har adverbale adled til inderiveret verbal stamme ved nominalisering stået før den inderiverende nominalisering – og de vil stå efter evt eksplicit possessor og efter en evt nominal kerne, som nominaliseringen står som kongruensadled til. Dette er den normale ledrækkefølge.

Denne rækkefølge er også årsagen til at sideordnede ledsagemåder og ledsagemåder med enklitisk – *lu* for samtidighed ikke kan skelnes ved nominaliseringer.

Dog kan denne norm for ledrækkefølge blive brudt, når et andet princip bryder ind, nemlig reglen om at meget tunge led udskydes til senere i teksten. Det sker ikke ofte – og nærmest aldrig i forbindelse med nominalisering på *{niq}*—eller rettere der skal være en stor gevinst i forståelighed og dvs stor tyngde for at flytte den slags led.

EX48 *...inussiatuarivakka inuusuttuaqqat imerniartarfiup silataani pinnguarrattut
arsaq illup iigaanut isimmeqattaarlugu*

I den citerede tekst kommer først hovedverballedet (indikativ 1. p s – 3. p pl), og resten af ordene udgør så direkte objekt. Kernen er *inuusuttuaqqat* ((3.p) plur abs), resten er et kongruensadled til denne kerne og det mest overordnede i kongruensadledet, dvs kongruensadledets interne kerne er *pinnguarrattut* ((3.p) plur abs) som er en personlig inderivation af verbal stammen *pinnguarrac-*, inderiveret ved *{Tuq}* og som til denne inderiverede verbal stamme har to adverbale adled: 1. stedsangivelsen *imerniartarfiup silataani* og 2. *arsaq illup iigaanut isimmeqattaarlugu* som er en neksus i ledsagemåde, der står som ledsagende omstændighed.

5.2 Inderivation af verbal stammer ved valens-bevarende modal / epistemisk derivation

Den valensbevarende derivation, der er tale om, er klassificeret **som modal og som epistemisk**. Inderivation manifesterer sig i forbindelse med den slags derivation ved skopus (**scope**).

EX49 *Amerikamiut sikkilerlutik Qaanaaliarniaraluarput*

Ledsagemåden står kun som ledsagende omstændighed (om måden) til en del af indikativen, nemlig til stammen *Qaanaaliar-*. Eller udtrykt på en anden måde, betydningen af derivationen {*niar*}+ {*Galuar*} dækker både den inderiverede verbal stamme og den underordnede neksus i ledsagemåde *sikkilerlutik*.

5.3 Inderivation af verbal stammer ved valens-forøgende derivation

Også i denne type inderivation er der variationer. Og et af morfemerne er meget mere frekvent end de øvrige: {*qqu*}. Men for alle variationer gælder, at der kun er tale om **personlig inderivation**.

5.3.1 Inderivation ved {*qqu*}

Denne derivation bruges i to forskellige konstruktioner:

1. dels som et ”fuldt verbum” med alle modusformer,
2. dels ”konjunktionelt” kun i ledsagemåde med betydningen ”for at _” (jeg benævner denne konstruktion ”konjunktionel” fordi den i betydning ligger meget tæt på, hvad underordnende konjunktioner kan betyde generelt i sprog (grønlandsk har stort set ingen underordnende konjunktioner, men bruger underordnede modus-former i stedet for).

5.3.1.1 {*qqu*} som fuldt verbum

Introduktionen til inderivation var med eksempler med {*qqu*}: *Suaarluni aggeqquaa* og *Taxarluni aggeqquaa*, hvor der er tale om inderivation i det sidstanførte eksempel.

Inderivation ved {*qqu*} er **altid personlig inderivation**. **Subjekts-informationen** kommer gennem **objektet når det drejer sig om inderivation af intransitive verbal stammer**. Et eksplicit objekt ville gøre strukturen entydig i den forstand, at ledsagemåder placeret før objektet så vil blive opfattet som adverbalt adled til hele verbet deriveret på {*qqu*}. Der vil derimod stadig kunne være tvivl om skopus for en ledsagemåde placeret efter objektet – hvis altså semantik / kontekst modvirker tvetydigheden; dog vil der være en vis tendens til at se strukturen som inderiverende og ledsagemåden som adverbalt adled til den inderiverede verbal stamme. Hvis objektet blev placeret mellem to ledsagemåder, så vil ledsagemåden før objekt gå på hele verballedet deriveret på {*qqu*} (jf *suaarluni* i EX50), mens den efter objektet (jf *taxarluni* i EX50) vil ses som adverbalt adled til inderiveret verbal stamme:

EX50 *Suaarluni Aani taxarluni aggeqquaa*

Skopus for den første ledsagemåde vil være at være adverbalt adled til hele hovedverballedet, *aggeqquaa*, mens den anden ledsagemåde vil stå som adverbalt adled til inderiveret verbal stamme.

Grønlandsk har - som sprog med den slags fleksion det har - højst to pladser for katatakse-relation til et verballed, altså subjekt og evt objekt. Der er i grønlandsk – som i øvrigt i de fleste sprog – en tendens til at undgå trivalens, der fremkommer ved transitiverende derivation – altså de såkaldte **dobbeltransitiver** (som Kleinschmidt benævnte dem (1851/1968)). Der produceres dog faktisk dobbeltransitiver ved {*qqu*}, men dog mest i underordnede neksusser.

Den grammatiske struktur ved dobbeltransitiv bibeholder det, der står som direkte objekt for det inderiverede verbum, som det direkte objekt, mens **'subjekts-informationen'** gives via et nominal syntagma **i terminalis**. Dette terminalis syntagma er i struktur som andre adverbale adled, undtagen med hensyn til ét træk: det er (altid?) obligatorisk på samme måde, som subjekter er obligatoriske, dvs det kan være implicit, når blot konteksten entydigt giver informationen. Med hensyn til dette, synes dette terminalis syntagma at fastholde et træk fra status, som subjekt i den ikke deriverede struktur – hvor det står i katatakse og dermed er obligatorisk.

Et spørgsmål som *Kaalip Aani qanoq pivaa?* kan få svaret:

EX51 *Tuaviorluni panini aaqquaa*

Den inderiverede verbal stamme gør, at der er to muligheder for målestok for coreferentialiteten i fleksionen i ledsagemåden og i possessormarkeringen i objektssyntagmet: 1. "subjektet" til den inderiverede verbalstamme *aa-* som skulle stå i terminalis, og 2. det implicitte subjekt til *aaqquaa*. Tvetydigheden for ledsagemåden kan elimineres ved at tilføje terminalisleddet før ledsagemåden, hvis ledsagemåden skal opfattes som underordnet den inderiverede stamme. Men da den information sådan set allerede er givet i spørgsmålet, vil den strategi stå i modsætning til normal praksis. I sådanne tilfælde bruges ofte en anden struktur, som i øvrigt også kommer hyppigt, selv ved enkelt transitive sammenhænge, nemlig ved at der tilføjes et anførende verballed som OQARFIGÅ. I den struktur vil 'subjektsinformation' i terminalis aldrig blive brugt:

EX52 (*Kaalip*) (*Aani*) *oqarfigaa (*Aanimut) tuaviorluni panini aaqqullugu.*

I den struktur er ledsagemåden blevet eentydig, men det er ikke tilfældet med possessormarkeringen – den vil stadig være tvetydig, hvis man tager sætningen isoleret. I løbende tekst vil der som regel ikke være noget problem – kohærensens vil løse problemet. Men det samme vil ikke være tilfældet med ledsagemåden, men der vil konstruktionen med OQARFIGAA så til gengæld løse problemet.

Endvidere synes nogle sprogbrugere at komme uden om tvetydigheden omkring possessor i de trivalente strukturer ved at bruge en non-coreferentiel possessormarkering (fx *pania* 3.p n-c s- (3.p) s abs) til at dække det snævre skopus, nemlig til *Aani*, og derved se bort fra inderivationen. Men denne form kan sagtens optræde side om side med en ledsagemåde, der står underordnet til den inderiverede verbal stamme. Dvs en sætning kan på den måde blive output fra to strukturer samtidigt:

EX53 (*Kaalip Aani*) *oqarfigaa pania tuaviorluni aaqqullugu*

I hovedneksusser er en måde at undgå dobbeltransitiver at indføre **halvtransitiv derivation** inden {*qqu*} tilføjes. Ligesom når halvtransitiv bruges til at undgå passivering ved {*niq*} når det skulle føjes til en transitiv stamme, så er transitiven også her ved {*qqu*} mere et funktionelt element til at undgå problemet med manglen på pladser, end det er halvtransitiven i dens rolle som skaber af

indefinit betydning, ikke mindst fordi den coreferentielle possessormarkering bibeholdes. Og dog: det oblique objekt er nok lidt mindre fremtrædende end det direkte:

EX54 (Kaalip Aani) pigisaminik poortueqquaa

Den intransitive form af dobbelttransitiver bruges reflektivt. Det betyder, at objektet til den inderiverede verbal stamme refererer til det samme som den dobbelttransitive verballeds subjekt. Fra *TUNIVAA* gælder det fx en form som *tuneqquvunga*. Men derimod bruges leksemer, hvor {*qqu*} tilføjes til intransitiv stamme, ikke normalt i reflektiv: **iseqquvoq*. Ligeledes går det reflektive i de dobbelttransitive strukturer aldrig til ”hovedneksus-delen”, dvs {*qqu*}-delen: **tigoqquaa* (i betydningen *’han pålægger sig selv at tage det) – heri adskiller {*qqu*} sig fra {*sorə*}, jf afsnit 5.3.3.

5.3.1.2 {*qqu*} i ”konjunktionel brug”

Ud over at fungere som fuldt verbum som vist i forrige afsnit, så findes der også en udbredt brug af {*qqu*}-derivationer, der bruges i ledsagemåde med svækket semantik, analogt til hvad brugen af en konjunktion kunne dække. I det tilfælde er betydningen ’for at _’. I denne konjunktionelle anvendelse er verbale leksemer deriveret med {*qqu*} **inderiverende**, ud fra følgende mønster:

1. nominale **adverbale adled og objekter kan have possessormarkering med tvetydig coreferentialitet**

men: 2. **verbale adverbale adled (altså neksusser) kan kun være adled til den inderiverede verbalstamme**, ikke til den der har derivation på {*qqu*} (hvad der for så vidt passer med den svækkede semantik i {*qqu*}):

EX55 Kaalip video atorpa Aanimut illumini akornuteqarani isiginnaaqqullugu

Hvis ledsagemåden (her: *akornuteqarani*) tolkes som underordnet hele verbet deriveret med {*qqu*}, så ville morfemet {*qqu*} ikke stå i den ’konjunktionelle’ anvendelse.

5.3.2 Inderivation ved {tiC}

Det transitiverende {tiC} er analogt til {qqu} ved også at have en 'konjunktionel' anvendelse i ledsagemåde form i betydningen 'mens'.

Generelt gælder for verber dannet ved derivation på {tiC}, at de ikke har komplekse adled underordnet, og i den 'konjunktionelle' anvendelse er der **nærmest aldrig nogen som helst underordnede elementer**. Og hvis der ikke er underordnede led, er der ingen baggrund for at tale om inderivation.

Men for nogle sprogbrugere¹⁴ er derivationer på {tiC} som '**fuldt verbum**' inderiverende ligesom strukturerne ved {qqu}, men **kun ved videredervation fra intransitive stammer**.

I den '**konjunktionelle**' anvendelse er strukturerne inderiverende, både når {tiC} er føjet til transitive stammer og danner dobbelttransitiver, og når det er føjet til intransitive stammer og danner transitiver.

Jeg har dog fundet utroligt få eksempler, som opviser inderivation. Ved fx at læse 50 sider i *Atuagagdliutit* 1934/35 fandt jeg tre inderivationer ved {tiC}, heriblandt følgende, der står sideordnet med en sætning, der betyder 'han skal handle med grønlænderne':

EX55 ... *aammalu inuutissarsiutiminnik aallussisinniarlugit*

I dette eksempel på {tiC} som "fuldt verbum" er den inderiverede stamme *aallussi-* halvtransitiv og tager som adverbalt adled, MIK-objekt, nominalsyntagmet *inuutissarsiutiminnik* som har coreferentiel possessormarkering, fordi dets possessor refererer til det samme som ville have stået som subjekt for den inderiverede verbalstamme.

'Subjekts-informationen' kommer ved objektet for det inderiverende verbed, fordi der ved {tiC} føjet til intransitiv stamme er det faste mønster at subjektet for den inderiverede stamme bliver til objekt for det inderiverende verbum (helt analogt med strukturerne ved {qqu}).

Lidt hyppigere ses inderivation, når passiv derivation {niqar} er føjet til stammer på {tiC}, idet elementer så ofte kun er inden for skopus fra stammen, der er inderiveret ved {tiC} (i EX56 stammen *niueqatigiissinnaa-*):

EX56 *namminersorlutik niueqatigiissinnaatinneqassapput.*

Refleksiv og "pseudo-refleksiv" struktur:

I sin anvendelse til at danne et fuldt verbum bruges {tiC} dog langt mere hyppigt **refleksivt**. I de tilfælde er det **kun skopus**, der er indikator på inderivation. I nutidigt grønlandsk bruges disse konstruktioner som en slags erstatning for passiv:

EX57 *Aani Olimut ikiortippoq*

Ledsagemåde deriveret ved {tiC} i dets "konjunktionelle" brug er også ofte brugt refleksivt, når den inderiverede stamme er intransitiv, og "**pseudo-refleksivt**" når den inderiverede stamme er transitiv

¹⁴ Dette bygger på oplysninger fra prof. Emeritus Robert Petersen.

(altså når det ikke er det der skulle være objektet, men **leddet i terminalis (subjekts-informationen)** der refererer til det samme som subjektet).

Når {*tiC*} er føjet til intransitiv stamme, bliver den refleksive form intransitiv, når det er føjet til en transitiv stamme, bliver den ”pseudo-refleksive” form transitiv. I disse tilfælde vil **skopus** være eneste årsag til at tale om inderivation:

EX58 *Panini ikiortillugu Aani nerisassiorpoq*

5.3.3. Inderivation ved {*sorə*} og ved {*nirar*}

Derivationer på {*sorə*} og på {*nirar*} er ret frekvente. De strukturer, der dannes ved disse to derivationsmorfemer, må have været analoge med {*qqu*} brugt som fuldt verbum. Et eksempel analogt til {*qqu*} som ”fuldt verbum”:

EX59 (*Kaalip Aani*) *illuminut tuaviorluni isersoraa*

Takket være semantik og delvist på grund af ledrækkefølge må ledsagemåden *tuaviorluni* ses som underordnet den inderiverede verbalstamme *iser-*.

Men fx en ledsagemåde som *kamaatigaluni* placeret foran *illuminut* og måske foran et eksplicit objekt vil stå underordnet hele *isersoraa*.

Illuminut er derimod tvetydigt – der kan være tale om både Kaalis og Aanis hus, dvs både underordnet hele *isersoraa* eller kun til den inderiverede verbal stamme *iser-*.

I ældre grønlandsk ville en dobbelttransitiv form blive accepteret ifølge Robert Petersen, som fx:

EX60 (*Kaalip Aanimut*) *kamalluni pujortaatini aserorsoraa/asernorerarpaa*

Uden inderivation aktiveret: ’han tænkte/sagde vredt, at hun havde ødelagt hans pibe’ eller med inderivation aktiveret: ’han tænkte/sagde, at hun i vrede havde ødelagt sin pibe’ eller endog en blanding – dvs to yderligere muligheder.

Refleksive og ”pseudo-refleksive” strukturer:

I nutidens grønlandsk kan man stort set ikke finde nogen som helst ikke-refleksive eksempler, når det drejer sig om den dobbelttransitive konstruktion.

”Pseudo-refleksiv” brug ved dobbelttransitiv er til gengæld hyppig, og det er refleksive strukturer også ved leksemer dannet ved at føje {*sorə*} eller {*nirar*} til såvel transitive som intransitive stammer (disse sidste strukturer er helt ulig hvad man kan finde ved {*qqu*}).

Derivationsmorfemerne {*sorə*} og {*nirar*} føjes nemlig ret ofte til transitive stammer, når leddet, der skulle stå i terminalis ved dobbelttransitiv, altså ’subjekts-informationen’, og hele verbets subjekt refererer til det samme (altså analogt til strukturen fundet ved {*tiC*}).

I denne ”pseudo-refleksive” struktur bibeholdes det direkte objekt, og verbet er stadig transitivt i sin form:

EX61 (*Kaalip Aani*) *illumini takunerarpaa*

'Han sagde om sig selv, at han selv havde set Aani i sit (Kaalís) hus'. Begrundelsen for at tale om inderivation her er at det adverbale adled kun er inden for skopus af den inderiverede verbalstamme *taku-* og ikke af hele verbet.

Derudover findes også refleksive strukturer ved {*sorə*} og {*nirar*} føjet til transitiv stamme:

EX62 *Kaali anaanaminut ikiornerarluni qujavog*

EX62 har betydningen 'Kaali takkede idet han sagde at hans mor havde hjulpet ham (selv)' – dvs at objektet for moderens handling *ikior-* nemlig Kaali refererer til den samme som er subjekt for hele *ikiornerarluni*. Og derfor bliver formen intransitiv.

Men oftere føjes en passivering ind inden derivation på {*sorə*} og {*nirar*}:

EX63 *Anaanaminit pasineqarsoraluni qimaavog*

Derved fremkommer en ganske almindelig refleksiv – *pasineqarsoraluni* er intransitiv i form, fordi den er refleksiv (han tænker om sig selv, at ...).

*TAMAQ

Endeligt ses strukturer med *TAMAQ, som jo er nominativ-accusativ i 3. personsformerne, kan bruges i nominativ (*tamarmi / tamarmik*) som del af den inderiverede struktur, såvel som i accusativ (*tamaat / tamaasa*) som objekt for hele ledsagemåden i konstruktioner som i EX64:

EX64 *Isumaqartarpoq inuit tamarmik/tamaasa taama ingerlasoralugit*

Begge varianter ses hos en og samme sprogbruger.

5.3.4 Andre valens-forøgende derivationer – og det generelle billede

Der er andre valensforøgende derivationer, men med lav frekvens og som, når de optræder, stort set aldrig er inderiverende. Man kan opfinde inderiverende eksempler, som nogle informanter vil acceptere som grammatisk acceptable, men man støder ikke på dem i nutidens sprog.

Nogle af disse derivationer findes også i en "konjunktionel" brug. Det gælder fx et derivationsmorfem som {*tser*}, der i konjunktionel brug har betydningen 'indtil at _'. Men heller ikke i de tilfælde optræder inderiverende tilfælde.

Generelt gælder, at eksemplerne på transitiverende inderivation mest findes med derivation på {*qqu*}.

Det er meget muligt, at inderivation har været mere hyppig engang, men nu om dage findes **transitiverende inderivation sjældent undtagen ved {*qqu*}**, og selv i tilfælde med {*qqu*} mest i kontekster, hvor det er eentydigt, hvem der gør hvad, - ofte ved, at konstruktionen står dybt nede i sætningen gennem flere hypotaktiske lag.

5.4 Inderivation ved passiv.

I Kleinschmidts grammatik (Kleinschmidt 1851 / 1968) og i senere grammatikker¹⁵ omtales det som en speciel egenskab ved passiv, at transitive ledsagemåder bruges uden subjektscorreferentialitet. Men hvis disse eksempler ses ud fra inderivation, er der ikke noget mærkeligt ved dem.

Det passiverende + nominaliserende derivationsmorfem *{Taq}* er beskrevet ovenfor, - med både 'personlig' og 'upersonlig' inderivation. Men *{Taq}* **mister sin inderivationsevne** når det sammen med copula *{u}* danner den ene af de to verbale passiver på grønlandsk, nemlig den mere statiske passiv ved derivation på *{Taa}*.

Den anden passiv, den mere dynamiske, er også dannet ud fra to derivationsmorfemer. Det allerede nævnte nominaliserende + når føjet til transitive stammer passiverende *{niq}* er sammen med *{qar}* leksikaliseret til *{niqar}*. *{niqar}* er inderiverende, men kun med 'upersonlig inderivation' – og derfor kan verbalformer underordnet den inderiverede verbalstamme (den aktive, transitive verbalstamme) kun stå i ledsagemåde 3. p c sing (for subjektmarkering). **I langt de fleste tilfælde vil ledsagemåden være transitiv:**

EX65 *Nanoq qimmit atorlugit piniarneqartarpoq.*

Her står den transitive ledsagemåde *atorlugit* underordnet den inderiverede transitive verbalstamme *piniar-*. Ved transitive ledsagemåder er der intet morfem til at være subjektmarkering.

At konstruktionen rent faktisk er upersonlig, fremgår derimod af eksempler med intransitive ledsagemåder – og selv hvis en agens tilføjes som ville kunne give 'subjekts-information', vil formen fortsat være 'upersonlig':

EX66 *Qatserisartunit tuaviorani orninneqaramik navianartoriortut ilaat toqupput*

Agens *qatserisartunit* i pluralis kan ikke udløse en ledsagemåde i pluralis, - man kan ikke få *tuavioratik*.

Forskellen mellem de to passiver med hensyn til inderivation ses af følgende eksempel (NB *-form betyder at det er ugrammatisk, dvs ikke acceptabelt for sprogbrugere):

EX67 *allafigalugu soraarsinneqarpoq / *soraarsitaavoq*

EX67 er vel og mærke kun ugrammatisk hvis betydningen skulle være at fyringen var skriftlig.

Styrken ved inderivation ses derimod ret stærkt ved et mønster, der tit ses ved passive konstruktioner, hvor nogle **non-coreferentielle underordnede neksusser bruges, skønt de skaber tvetydighed** hvis ikke betydningen af leksemerne eller den bredere kontekst eliminerer tvetydigheden:

EX68 *Kaali tillimmat soraarsinneqarpoq*

¹⁵ Kleinschmidt (1851 / 1968: 92; Rasmussen (1887/1974:188); Langgård og Langgård (1988:110). Bergsland (1955:60) og Fortescue (1984:149) viser større variation i eksemplerne, men også en langt løsere beskrivelse, til dels på grund af at deres eksempler står sammen med eksempler der handler om et "psykologisk subjekt".

'Da Kaali stjal, blev han (Kaali eller en anden en) fyret. Det, at den non-coreferentielle kausativ *tillimmat* kan refererer til samme person som direkte overordnede verballeds subjekt, nemlig når patiens = subjekt for *sotaarsinneqarpoq* er Kaali, kan forklares ud fra inderivation:

Den non-coreferentielle form er underordnet ikke hele *soraarsinneqarpoq*, men kun den inderiverede verbalstamme *soraar-*.

Dette mønster er i dag det umarkerede, og er så meget mere bemærkelsesværdigt af to grunde. For det første fordi den coreferentielle form ville være utvetydig. For det andet fordi i øvrigt i grønlandsk ellers har været (og måske stadig er?) en udvikling hen mod at bruge de coreferentielle former af kausativ, så snart der ikke er forbundet nogen tvetydighed med det.

Hvis den coreferentielle form nu bruges ved passiv, så giver det den ekstra betydning, at synsvinklen placeres hos Patiens, som en rapportering af Patiens tanker.

Helt i overensstemmelse med, at man ikke finder ledsagemåder, der er subjektcoreferentielle med den transitive stamme i passiver på {*Taa*}, finder man heller ikke en non-coreferentiel kausativ der står underordnet den transitive stamme – {*Taa*} er ikke inderiverende. EX69 er måden at udtrykke på, at Kaali både er den, der har stjålet, og den, der er fyret:

EX69 *Kaali tilligami soraarsitaavoq*

Mens EX70 kun kan betyde, at en anden end Kaali blev fyret, fordi Kaali stjal:

EX70 *Kaali tillimmat soraarsitaavoq.*

Eksemplerne ovenfor har alle været i kausativ i den underordnede neksus, det kunne også have været i konditionalis, hvis en betingelse skulle have været udtrykt.

Derimod synes temporale neksusser i participium eller ledsagemåde til at udtrykke 'på det tidspunkt da ...' ikke at stå underordnet under passiver.

Derudover synes der at være en tendens til at underordnede verbalformer er subjektcoreferentielle, hvis de selv er passive. Måske brugen af passiv, især passive ledsagemåde, signalerer, at perspektivet er Patiens', mens brugen af aktiv transitiv ledsagemåde er den umarkerede form, som ved kausativerne i non-coreferentiel form.

Passiv af visse verber fulgt af oratio obliqua:

Men der er en struktur, som er helt fast kodificeret i tilfælde hvor et anførende verballed er en passiv på {*niqar*}, som i aktiv enten (EX71) kunne stå med en oratio obliqua på objektets plads eller (EX72) have et direkte objekt med trækket +human og derpå en oratio obliqua (hvor subjektet referer til det samme som det direkte objekt for det anførende verballed).

I passiv af den sidste struktur vil det mest overordnede verballeds subjekt i oratio obliquaen referere til det samme, som det direkte overordnede passive verballeds, anførende verballeds, subjekt, men alligevel kommer det mest overordnede verballed i or.obl i en non-coreferentiel form altid (EX73):

EX71 *Oqaatigaa Nuummumut aallarniartut*

EX72 *Oqaatigai Nuummumut aallarniartut*

EX73 *Oqaatigineqarput Nuummumut aallarniartut*

Målestokken for or.obl's mest overordnede verballed med hensyn til subjektscoreferentialitet er aldrig hele det anførende verballed, men altid den inderiverede transitive verbalstamme, dvs i EX73 *oqaatigə-*.

Altså: ved disse strukturer ville man forvente, at or.obl sås som underordnet til og som subjektscoreferentiel med anførende verballed, men det gør den ikke – or.obl står i disse tilfælde underordnet under den inderiverede aktive transitive verbalstamme, og er derfor ikke subjektscoreferentiel.

For flere detaljer – incl overvejelser om den historiske udvikling af konstruktionen, se Langgård, 1997.

5.5 Inderivation ved andre valens-reducerende derivationer

Det mest frekvente morfem i gruppen af valens-reducerende inderiverende morfemer er *{nar}*.¹⁶ Inderivationen er altid 'upersonlig inderivation' – og neksusser underordnet den inderiverede verbalstamme kan kun stå i den neutrale form, ledsagemåde 3. p coref sing (ligesom det er tilfældet ved 'upersonlig inderivation' ved nominaliseringer og ved passiv).

EX74 *Qaqqat isiginnaarlugit alutornarput*

Som ved passiv, er testen på, at der er tale om upersonlig ledsagemåde, at ændre eksemplet til at indeholde en intransitiv ledsagemåde som fx:

EX75 *Qaqqat asimiilluni alutornarput*

Analogt til det mønster, der er ved visse passiver på *{niqar}* med or.obl., findes det samme ved derivationer på *{nar}* føjet til sådanne transitive stammer med +human direkte objekter fulgt af or.obl. Det mest overordnede verballed i or. obl er aldrig en subjektscoreferentiel form – kun en non-coreferentiel form, idet coreferentialiteten måles på den inderiverede transitive stamme:

EX76 *Paasinarput Nuummot aallarniartut*

Men mønstret er alligevel ikke helt analogt: Med hensyn til underordnede neksusser i kausativ bruger konstruktionerne med *{nar}* nemlig kun de coreferentielle former, når den underordnede neksus er subjektscoreferentiel med hele verbet med derivation på *{nar}*.

Generelt: Disse mønstre følger syntaktiske regler, men reglerne følger hvert derivationsmorfem, idet hver derivationstype opviser idiosynkratiske træk:

EX77 *Qimmit tuloriaqaramik (*tuloriaqarmata) ulorianarput*

For flere detaljer – se Langgård 1997.

¹⁶ Verber der er deriveret ved *{nar}* og i 3.p sing findes også med en ledsagemåde i neutral 3.p c s brugt som subjekt. At det må analyseres som subjekt, ses af det faktum, at ledsagemåden ville være svaret på et spørgsmål *sunā?* (og ikke *Qanoq ililluni?* eller lignende).

Udover inderivationer ved {*nar*}, har jeg fundet inderivationer af den samme type ved: det passiverende {*Tariaqar*}¹⁷ og {*uminar*}¹⁸.

Skønt {*Tariaqar*} er passiv i betydning, kan det ikke tage en Agens i ablativ, men får sin 'subjekt-information' i terminalis, ligesom det er tilfældet ved {*nar*}. Derfor finder jeg det mest passende at gruppere det sammen med {*nar*}.

Ligesom ved passiv på {*niqar*} og ved derivationer på {*nar*}, er inderivationer ved {*Tariaqar*} og {*uminar*} 'upersonlig inderivation', også selv om 'subjekt-information' tilføjes i terminalis.

6. Kombinationer og blokeringer

En eller flere syntaktiske relationer bibeholdes i inderiverede strukturer ifølge definitionen i afsnit 3. Men der er mange restriktioner om, hvilke relationer der kan bibeholdes og i hvilke kontekster. Afsnittene om de forskellige slags inderivationer viser, at der er variationer selv inden for den samme gruppe.

Kan inderivationerne kombineres? Kan der være ikke alene flere inderivationer i ét ord, der kan aktiveres? Det spørgsmål bør undersøges – men erfaringen fra eksempler i vidt forskellige tekster viser, at de kan være uhyre komplekse, men **det normale er at der kun er én inderivation aktiveret per ord. Komplexiteten skyldes kæder af inderivationer, - en rekursiv applikation, udnyttelse, af inderivation: en inderiverets stamme adled indeholder selv en inderiveret stamme som selv tager et adled som underordnet sig, osv osv.**

Restriktioner på, hvor lange sådanne kæder kan blive uden at blive ugrammatiske kan sammenlignes med sideordninger – man kan blive ved, men ingen gør det selvfølgelig i naturligt sprog (undtagen bevidst). Samme princip gælder relative sætninger på europæiske sprog som dansk og engelsk - . Dette mønster med kæder af inderivation bruges hyppigt, især til at udtrykke komplekse sammenhænge.

Problemet er at finde **hvilke restriktioner der gælder for kombinationer af aktive inderivationer per ord**. Som allerede nævnt: det er sjældent, at der er mere end én inderivation aktiveret per ord. Men der forekommer eksempler – og man kan konstruere eksempler, der er acceptable for modersmålsbrugere.

Den vistnok mest hyppige kombination af inderiverende derivation er nominalisering på {*Tuq*} fulgt af {*qar*}, som inderiverer den nominaliserede stamme – og det er muligt at aktivere begge inderivationer:

EX78 *Qassinik aappaluttumik sodavanditortoqarpa?*

Qassinik ((3.p) plur instr) er adnominalt adled, kongruensadled til inderiveret objekt (*aappaluttoq-*), mens *aappaluttumik* ((3.p) sing instr) er adnominalt adled, kongruensadled til inderiveret objekt (*sodavandi-*).

Et andet eksempel med to inderivationer aktiveret:

¹⁷ Diakront er dette også dannet ved {*qar*} som passiven. Udover denne passiverende inderiverende brug, kan det også bruges i en valens-bevarende anvendelse.

¹⁸ Leksikaliseret dannet med {*nar*}.

EX79 *Ilinniarsimasunik meeqqanik perorsaasoqartariaqarpoq.*

Ilinniarsimasunik ((3.p) plur instr) er adnominalt adled, kongruensadled til inderiveret objekt (*perorsaasoq-*), mens *meeqqanik* er adverbalt adled, MIK-objekt til inderiveret halvtransitiv verbalstamme *perorsaa-*. Men i sådanne udtryk er det mere almindeligt at undgå at to adled i instrumentalis – og i stedet anvendes en terminalisform som adverbalt adled til hele verballeddet:

EX80 *Meeqqanut ilinniarsimasunik perorsaasoqartariaqarpoq.*

Men der findes også blokeringer, som synes at være enkelte leksemers ideosynkratiske restriktioner: Hvis *ilinniartitsisoq-* indsættes i stedet for *perorsaasoq-* i strukturen i EX79, vil der ikke være tale om aktivering af to inderivationer – eksemplet vil komme til at betyde: 'der er brug for nogle lærere, som er uddannede børn' – på trods af den mærkværdige betydning, der kommer ud af det.

9. Eksempler på inderivation i mere komplekse kontekster

Eksemplerne i det foregående har i en del tilfælde virket unaturlige. Følgende eksempler er taget fra skrevne tekster ud af naturlige sammenhænge:

EX81 *Periarfissaasinnaasut tamaasa niviarSIannguaq taanna qiimasoq angusisaramilu pinnerluinnartooq Tulluartumut qaninniartorujussuanngorpoq nalunarani asannittuusoq.*

Eksemplet viser en inderivation ved **{nar}**: *nalunarani* (ledsagemåde 3. p c sing) står som adverbalt adled, ledsagende omstændighed til hovedverballeddet *qaninniartorujussuanngorpoq* og det fungerer samtidigt som anførende verballed for en or.obl *asannittuusoq*. Subjektet for hovedverballeddet er *niviarSIannguaq taanna qiimasoq angusisaramilu pinnerluinnartooq*, ledsagemåden er subjektcoreferentiel med hovedverballeddet, men på trods af at det implicite subjekt til *asannittuusoq* (part 3. p n-c sing) refererer til det samme som direkte overordnede = anførende verballeds subjekt er dette verballed et n-c participium. Det er det fordi denne or.obl ikke står underordnet hele *nalunarani*, men kun den inderiverede verbalstamme *nalu-*.

Derudover findes der en aktiveret inderivation i subjektssyntagmet: Subjektets kerne er *niviarSIannguaq* – til den kerne lægger der sig dels det demonstrative pronomen *taanna* som kongruensadled, dels yderligere to kongruensadled, nemlig to nominaliseringer på **{Tuq}**: *qiimasoq* og *pinnerluinnartooq*. Underordnet under den inderiverede verbalstamme *pinnerluinnar-* står neksussen *angusisarami* (kaus 3.p c sing) som adverbalt adled. Kausativen er subjektcoreferentiel med den "neksus" den inderiverede verbalstamme står for – og subjektinformation kommer gennem *niviarSIannguaq* som står som kerne for nominaliseringen.

EX82 *(...) angallammik piareersimasooqartuartussaavoq, ajunaarnermik annertuumik pisoqassagaluarpat uuliamik 1.000 tonsit tikillugit annertussusilimmik katersuigasuarsinnaallunilu inunnik 100-it tikillugit amerlassusilinnik annaassisinnaasussamik.*

Piareersimasooqartuartussaavoq er hovedverballed, avalent = upersonligt. Det har et inderiveret objekt *piareersimasooq-* og resten af ordene i sætningen står som kongruensadled/ aposition til dette inderiverede objekt.

Det inderiverede objekt er altså kerne for et meget langt adnominalt adled. Internt i dette adled er kernen *angallammik* ((3.p) sing instr) – i instrumentalis fordi kongr adl/app til **inderiveret objekt**. Adled til *angallammik* er en nominalisering på {**Tuq**}: *annassisinnaasussamik* ((3.p.) sing instr) – instrumentalis, fordi ordet står som kongruensadled til en kerne i instrumentalis.

Denne nominalisering på {*Tuq*} har en inderiveret verbalstamme, der er halvtransitiv:

annassisinnaa- (*ANNAPPAA* – *ANNASSIVOQ*).

Sideordnet eller underordnet til denne halvtransitive inderiverede verbalstamme står en anden halvtransitiv verbalform, en ledsagemåde: *katersuigasusarsinnaallunilu* (*KATERSORPAA* – *KATERSUIVOQ*). Da hvad der hører sammen med en sådan nominalisering skal stå foran kan det ikke afgøres om ledsagemådens enklitiske partikel her står for en sideordnende konjunktion eller har adverbial betydning ('samtidigt med').

En neksus i konditionalis *ajunaarnermik annertuumik pisoqassagaluarpat* står underordnet de to former med halvtransitiv (dvs dels ledsagemåden, dels den halvtransitive verbalstamme inderiveret i nominaliseringen *annassisinnaasussamik*). Under hver af de to halvtransitiver er der endvidere underordnet i MIK-objekt – henholdsvis: *uuliamik 1.000 tonsit tikillugit annertussusilimmik* og *inunnik 100-it tikillugit amerlassusilinnik*.

Neksussen i konditionalis *ajunaarnermik annertuumik pisoqassagaluarpat* står altså underordnet som adverbalt adled til ledsagemåden *katersuigasusarsinnaallunilu* og til den inderiverede verbalstamme *annassisinnaa-*. Verballedet *positoqassagaluarpat* (kond 3.p n-c sing) er avalent, upersonligt, det har et inderiveret objekt *positoq-*, og dette inderiverede objekt har et kongruensadled /apposition i instrumentalis *ajunaarnermik annertuumik* – hvor *annertuumik* står som kongruensadled til *ajunaarnermik*.

Også de to MIK-objekter er komplekst opbyggede. I det første *uuliamik 1.000 tonsit tikillugit annertussusilimmik* er kernen internt *uuliamik* ((3.p) sing instr, hvortil der lægger sig et kongruensadled. Kernen i kongruensadledet er *annertussusilimmik* ((3.p) sing instr) – idet det står i kasus-, person- og numerus-kongruens med sin kerne *uuliamik*. I *annertussusilimmik* står en inderiveret verbalstamme *annertu-* inderiveret ved {*ssusiq*}, dvs nominaliseret og derpå yderligere inderiveret ved {*lik*}. Underordnet under verbalstammen står en neksus i transitiv ledsagemåde som adverbalt adled. *1.000 tonsit* står som objekt for denne ledsagemåde.

I det andet MIK-objekt *inunnik 100-it tikillugit amerlassusilinnik* er kernen internt *inunnik* ((3.p) pl instr), og resten er kongruensadled til denne kerne, med *amerlassusilinnik* som intern kerne i kongruensadledet. *Amerlassusilinnik* har en inderiveret verbalstamme *amerla-* nominaliseret ved {*ssusiq*} og derefter yderligere inderiveret ved {*lik*} – underordnet under denne verbalstamme står en neksus i transitiv ledsagemåde *100-it tikillugit*, idet *100-it* står som objekt.

Dvs de to MIK-objekter er stort set parallelt opbygget.

Eksemplet viser således en kompleksitet som ikke mindst fremkommer ved inderivation. Derudover opviser eksemplet også den ombytning af kerne-adled, som kan forekomme ved inderivation af nominalsyntaxmer. I dette tilfælde tror jeg ombytningen gør det lettere for modtageren at afkode indholdet: det normale syntagma ville være *angallat piareersimasoq* med *piareersimasoq* som kongruensadled.

EX83 *Ullaaq taanna tuaviorlunga pigisakka poortoqqullugit oqarfigineqarpunga (...)*

Eksemplet er interessant på tre måder:

1. det indeholder en **dobbeltransitiv** form, og viser således at disse former er fuldt grammatikalske stadigvæk.

2. både den passive nominalisering ved **{Tuq}** med possessormarkering og den transitiverende derivation på **{qqu}** involverer personlig inderivation. Dvs, hvis vi kun kunne tage form og ikke semantik og kontekst i betragtning, så kunne neksussen i ledsagemåde *tuaviorlunga* stå underordnet hver af de to inderiverede verbalstammer. Men ud fra betydningen er den eneste mulige analyse at se ledsagemåden *tuaviorlunga* som underordnet *poortor-*.

3. *poortor-* er inderiveret personligt ved **{qqu}**. Men – og det er et ekstra lag i denne analyse – *verballeddet* der er derivet ved **{qqu}** står selv som underordnet neksus, adverbalt adled, til den inderiverede verbalstamme *oqarfige-*, inderiveret ved upersonlig inderivation ved det passiverende **{niqar}**. Spørgsmålet er så: hvordan kan denne subjektmarkering i 1. person på ledsagemåden *tuaviorlunga* være i relation til hovedverballeddets subjektmarkering der også er 1.p sing. 1. og 2. person er i enhver given kontekst entydige, men det er ikke nok – for vi skal forklare hvordan der kan bruges ledsagemåde, som jo er subjektcoreferentiel uanset person og numerus og desuden kunne vi omsætte eksemplet til 3. person – og coreferentialiteten ville stadig være der.

Forbindelsen skyldes den struktur der er ved verber derivet ved **{qqu}** + *OQARFIGAA*, hvor subjekts informationen gives gennem objektet i det overordnede verballed med *OQARFIGAA*. Og denne forbindelse brydes ikke ved passiveringen. Passivering skaber upersonlig inderivation hvad angår subjekter, men her er det jo patients det gælder, altså objektet for det aktive, men subjektet for det passive verballed – det passive som vi har her i *oqarfigineqarpunga*. På den måde bevares subjekts informationen ned gennem lagene og via strukturen med **{qqu}** helt ned til *tuaviorlunga*.

EX84 *Maniitsumiilerutta sulianik ingerlatsiinnarsinnaanngitsumik sulisoqarsinnaanngilagut*
(...)

Hovedverballeddet er *sulisoqarsinnaanngilagut* (indik 1.p plur). Det har et **inderiveret objekt**, nemlig nominalstammen *sulisoq-*. Underordnet som adnominalt adled til dette inderiverede objekt står et kongruensadled /apposition *Maniitsumiilerutta sulianik ingerlatsiinnarsinnaanngitsumik*. Internt i dette kongruensadled /apposition står som kerne *ingerlatsiinnarsinnaanngitsumik* ((3.p) sing instrumentalis) – og dette er en nominalisering på **{Tuq}** med en inderiveret verbalstamme *ingerlatsiinnarsinnaanngiC-*. Til denne inderiverede verbalstamme står to adverbale adled, dels en neksus i konditionalis 1. p plur *Maniitsumiilerutta*, dels et MIK-objekt *sulianik* ((3.p) plur instr), idet verbalstammen er halvtransitiv (*INGERLAPPAA – INGERLATSIVOQ*) med viderederivation.

Dette eksempel viser igen hvorledes kæder af inderivation gør konstruktioner komplekse på grønlandsk.

EX85 *Inuaqatigiinnguit taama ikitsigaluta tupinnaannartumik taalliatorissaarlutalu*
erinniortorissaarpugut, oqaatsitsinnik tupinnartumik eqaatsumik atuisinnaasunik,
killitsitsisinnaasunik, erinniorsinnaasunik uagut nammineq nipitsinnik nipilinnik.

Det første, man bemærker, er, at der er rigtig mange former i instrumentalis. Hvis sprogbrugere som modtagere af denne periode kun afkodede den ud fra kasus, ville den ikke kunne forstås. Der skal afkodes niveauforskelle – altså i hypotaktisk hierarki – og der skal afkodes ud fra en perception af de strukturer, som inderivation danner på grønlandsk.

Hovedverballeddet er *erinniortorissaarpugut* (indik 1. p plur) – og subjektet er ikke alene et implicit uagut, men det er udvidet med *inuaqatigiinnguit*. Underordnet som adverbalt adled, ledsagende omstændighed, under indikativen står en neksus i ledsagemåde 1.p plur *ikitsigaluta* med *taama* som adverbalt adled. Ligeledes underordnet under indikativen står yderligere en ledsagemåde *taalliatorissaarlutalu* med enklitisk partikel *-lu* (med betydningen 'samtidigt'). Dette

verbum i ledsagemåde har **et inderiveret objekt** nemlig nominalstammen *taalliortoq-*, som er inderiveret ved {*Gissaar*}. Samme inderiverende morfem finder vi i hovedverballeddet i indikativ, hvor det inderiverede objekt er *erinniortoq-*. Til begge de to inderiverede objekter er underordnet et fælles meget langt kongruensadled / apposition.

Til *taalliortoq-* og *erinniortoq-* har vi nemlig et adnominalt adled, kongruensadled med internt tre kerner, der alle er nominaliseringer på {*Tuq*}: *atuisinnaasunik*, *killitsitsisinnaasunik* og *erinniorsinnaasunik*.

Den første af disse tre nominaliseringer *atuisinnaasunik*, har en inderiveret halvtransitiv verbalstamme (den bliver halvtransitiv ved at derivatives fra *ator-* til *atui-*). Denne inderiverede halvtransitive verbalstamme tager dels et MIK-objekt *oqatsitsinnik* (1.p pl-(3.p) pl instr) som adverbalt adled, dels en mådens instrumentalis *eqaatsumik*. *Eqaatsumik* er i sig selv en nominalisering ved {*Tuq*} med en inderiveret verbalstamme *eqaaT-* og til denne inderiverede verbalstamme står yderligere en mådens instrumentalis som adverbalt adled *tupinnartumik* (som for øvrigt selv er en nominalisering ved {*Tuq*}).

Den næste nominalisering, der står som kongruensadled til de to inderiverede objekter *taalliortoq-* og *erinniortoq-* er *killitsitsisinnaasunik* – det er godt nok en nominalisering, men der er ingen adverbale adled underordnet dets verbalstamme.

Den tredje nominalisering, der står som kongruensadled til *taalliortoq-* og *erinniortoq-* er *erinniorsinnaasunik*. Det har et inderiveret objekt, nominalstammen *erinaq-* der er inderiveret ved {*lior*}. Som kongruensadled / apposition til dette inderiverede objekt står *uagut nammineq nipitsinnik nipilinnik*. Internt heri er det mest overordnede *nipilinnik* ((3.p) plur instr). Inde i dette ord står en inderiveret nominalstamme *nipi-*, inderiveret ved {*lik*}. Idet inderivation ved {*lik*} svarer til {*gar*+*Tuq*} har dette inderiverede nomen et kongruensadled / apposition i instrumentalis: *uagut nammineq nipitsinnik* – hvor *uagut nammineq* står som possessoradled til *nipitsinnik* (1.p plur-(3.p) sing. Instr). Vi ser at det inderiverede nomen *nipi-* i *nipilinnik* er fordoblet ved *nipitsinnik*. Vi har her et eksempel på en fordobling af inderiveret nomen svarende til hvad vi også finder ved inderiveret objekt, nemlig en fordobling, der skal gøre det muligt at have en possessor til det nomen, og dermed en possessormarkering, som vi har det i *nipitsinnik*, - en possessormarkering, der ikke er plads til på det inderiverede nomen i *nipilinnik*.

Eksemplet viser hvor mange elementer med samme fleksion en sprogbruger kan afkode ved at kende til de strukturer der findes ved inderivation i grønlandsk – og selvfølgelig hjulpet på vej også ved semantikken i ordene. Det viser hvorledes der er kæder af inderivation. Og endelig er eksemplet også et eksempel på fordobling af inderiveret nomen for at skabe plads til possessormarkering-fleksion.

10. Afsluttende bemærkninger

I det ovenstående er der gennemgået en lang række forskellige slags inderivation – og sidst nogle komplekse eksempler taget fra ganske almindeligt skriftsprog.

At vi skal tale om inderivation (/incorporation) skyldes som nævnt: skopus, adledstyper som afhængige af om der er tale om nominal eller verbal kerne og endelig coreferentialitet.

Skopus er aktuelt ved alle typerne af inderivation.

Adledstyper er aktuelt ved nominaliseringer (dvs inderivation af verbalstamme i et nomen) og ved verbaliseringer (dvs inderivation af nominalstamme i et verbum).

Endeligt er coreferentialitet aktuelt som noget der skal forklares ved inderivation af verbalstammer, hvad enten der er tale om nominaliseringer eller der er tale om inderivation af verbalstamme i verbalstamme.

Derudover skal der for inderivation af verbalstammer også skelnes mellem personlig og upersonlig inderivation – ud fra om der er 'subjektsinformation'. Også i den forbindelse er det mønster der tegner sig varierende fra den ene type / undertype inderivation til den anden. Nogle typer findes kun som personligt inderiverende (de valensforøgende); andre kun som upersonligt inderiverende (de valensreducerende); og atter andre – nemlig visse af de nominaliserende – kan både være personligt inderiverende og upersonligt etc.

Men fællestrækket for alle inderivationstyper er, at de inderiverede elementer stadig har indflydelse på syntaksen, således at ordet med en inderiveret verbal- eller nominalstamme både som helt ord og med sin inderivation former strukturen i den omgivende sætning.

Referenceliste

Listen indeholder flere titler end der er nævnt i det ovenstående – og som er taget fra

Langgård 2002 = "Inderivation in Greenlandic" i: Ole Nedergaard Thomsen and Michael

Herslund: Complex Predicates and Incorporation. A Functional Perspective. IN : Travaux du cercle linguistique de Copenhague. 2002.

ALLEN, SHANLEY. 1997. *Aspects of Argument Structure Acquisition in Inuktitut*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

BAKER, MARK C. 1988. *Incorporation: A theory of Grammatical Function Changing*. Chicago: University of Chicago Press.

BERGSLAND, KNUT. 1955. *A Grammatical Outline of the Eskimo Language of West Greenland*. Oslo (mimeo).

BITTNER, MARIA. 1994. *Case, Scope, and Binding*. Dordrecht: Kluwer.

BITTNER, MARIA; and KEN HALE. 1996. The structural determination of case and agreement. *Linguistic Inquiry* 27.1-68.

DIK, SIMON C. 1980. *Studies in Functional Grammar*. London: Academic Press.

DIXON, R.M.W. 1994. *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press.

FORTESCUE, MICHAEL. 1984. *West Greenlandic*. London: Croom Helm.

--. 1995. Morphological Versus Syntactic Direct and Indirect Speech in West Greenlandic Eskimo. In Schousboe, Steen (ed.) *Embedding in Functional Grammar* [Publications of the Department of English, University of Copenhagen 20], 7-34. Copenhagen: University of Copenhagen, Department of English.

FORTESCUE, MICHAEL; and LISE LENNERT OLSEN. 1992. *The acquisition of West Greenlandic*. In Slobin, Dan Isaac (ed.) *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition*, Vol. 3, 111-220. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum.

HAWKINS, JOHN A. 1994. *A performance theory of order and constituency*. Cambridge: Cambridge University Press.

KATAMBA, FRANCIS. 1993. *Morphology*. Houndmills and London: MacMillan.

KLEINSCHMIDT, SAMUEL. 1851/1968. *Grammatik der Grönländischen Sprache*. Hildesheim: Georg Olms Verlagsbuchhandlung.

- KRISTOFFERSEN, LARS. 1992. Derivation and Inflection in a Functional Grammar of West Greenlandic. In Fortescue, Michael; Peter Harder; and Lars Kristoffersen (eds.) *Layered Structure and Reference in a Functional Perspective*, 143-171. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- LANGGÅRD, KAREN. 1993. Inderivation af verbalstammer. *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning* 93.62-93.
- . 1997. Coreferentialitet, oratio obliqua og inderivation - i grønlandsk. *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning* 97.119-133.
- . 2000. Indériveration en kalaallisut, Groenland occidental. In *Les langues eskaléoutes. Sibérie, Alaska, Canada, Groënland*. Paris: CNSR editions. 203-224.
- 2001: 'Discourse Practices in Nuuk, Greenland: Language Usage and Language Attitudes of Students at the Gymnasium: A Pilot Project' IN: The Canadian Journal of Native Studies. La Revue Canadienne des Etudes Autochtones. 2001, vol. 21, no. 2, pp 231-272.
- 2002: 'Inderivation in West Greenlandic - in passive and other valence decreasing structures)' IN: Jeanie Castillo, Editor: Proceedings from the fourth Workshop on American Indigenous Languages, University of California Santa Barbara, July 6-8. 2001. IN: Santa Barbara Papers in Linguistics, Vol 11.
- 2002: Sammen med Claus Andreasen (eds.): '11th Inuit Studies Conference, Nuuk, Greenland, September 23-27, 1998. IN: Inussuk, Arctic Research Journal 2.
- 2002: 'Inderivation in Westgreenlandic' IN: Ole Nedergaard Thomsen and Michael Herslund: Complec Predicates and Incorporation. A Functional Perspective. IN : Travaux du cercle linguistique de Copenhague Vol. XXXII. Reitzel. Copenhagen.
- 2003: 'Magt og demokrati – og sprog.' IN: Gorm Winther (red): Demokrati og magt i Grønland. Magtudredningen. Aarhus Universitetsforlag.
- 2003: 'Language Policy in Greenland' IN: Joseph Brincat, Winfried Boeder & Thomas Stoltz (eds): Purism in minor languages, endangered languages, regional languages and mixed languages. Papers from the conference on "Purism in the age of globalization", Diversitas Linguarum 2.Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 2003.
- LANGGÅRD, PER; and KAREN LANGGÅRD. 1988. *Elementær Grønlandsk Grammatik*. Nuuk: Ilisimatusarfik.
- MITHUN, MARIANNE. 1984. The evolution of noun incorporation. *Language* 60.847-894.
- . 1986. On the nature of noun incorporation. *Language* 62.32-37.
- RASMUSSEN, CHRISTIAN. 1888/1974. *Grønlandsk Sproglære*. København: Akademisk Forlag.
- RISCHEL, JØRGEN. 1971. Some characteristics of noun phrases in West Greenlandic. *Acta Linguistica Hafniensia* 12.213-45.
- . 1972. Derivation as a syntactic process in Greenlandic. In Kiefer, Ferenc (ed.) *Derivational processes*, 60-73. Stockholm: Research Group for Quantitative Linguistics.
- SADOCK, JERROLD. 1980. Noun incorporation in Greenlandic: A case of syntactic word formation. *Language* 56.300-319.
- . 1986. Some notes on noun incorporation. *Language* 62.19-31.
- . 1991. *Autolexical syntax*. Chicago: University of Chicago Press.
- VAN GEENHOVEN, VEERLE. 1998. *Semantic Incorporation and Indefinite Descriptions. Semantic and Syntactic Aspects of Noun Incorporation in West Greenlandic*. Stanford: Center for the Study of Language and Information (CSLI) Publications.
- WOODBURY, ANTHONY C.; and JERROLD SADOCK. 1986. Afficial Verbs in Syntax: A Reply to Grimmshaw and Mester. *Natural Language and Linguistic Theory* 4.229-244.
